

Open Access: van DOAJ & KB Nederland naar België

De Directory of Open Access Journal (DOAJ)¹ van de universiteitsbibliotheken van Lund (Zweden) en het e-depot van de Koninklijke Bibliotheek Nederland (KB)² kondigden op 1 april 2009 de start aan van hun samenwerking op het gebied van de bewaring op lange termijn van Open Access (OA)-tijdschriften³. Sponsor van het gebeuren is de Zweedse Bibliotheekvereniging⁴.

"We are very proud of engaging in these activities, that will add more value to Open Access journals and we appreciate a lot the cooperativeness of the National Library of the Netherlands with regard to the e-Depot, the most experienced and qualified partner we imagine in this regard", vertelt Lars Björnshauge, Director of Libraries van de Lund University. "And of course we are very thankful that the Swedish Library Association graciously has decided to fund these activities."

Pilootproject

Permanente bewaring van wetenschappelijk e-tijdschriften is een van de grote uitdagingen voor vandaag en morgen. Een belangrijke karakteristiek van de DOAJ-collectie is haar heterogeniteit: 2000 verschillende uitgevers voor 4000 tijdschrifttitels, diverse formaten, verschillende platformen, meer dan 50 talen in meer dan 100 landen wereldwijd. Veel van deze publicaties zijn erg fragiel, zowel financieel, technisch als administratief. DOAJ en KB zijn nu een pilootproject gestart voor de permanente bewaring van een beperkt aantal OA-publicaties. Het uiteindelijke doel is de bewaring op lange termijn van alle DOAJ-tijdschriften als een integraal onderdeel van de werking van DOAJ.

Drie partners

De **Directory of Open Access Journals (DOAJ)** is in 2003 gestart in en wordt onderhouden door de universiteitsbibliotheken van Lund. Het is een 'one-stop shopping point' voor kwaliteitsvolle wetenschappelijke OA-tijdschriften in 'full text'.

Het **e-depot van de KB in Nederland**, al in 1996 opgericht, heeft als doel de bewaring op lange termijn van bedreigde digitale objecten. Oorzaken van deze dreigende verdwijning zijn de snelle overgang naar nieuwe software en hardware platforms, en het kwaliteitsverlies van elektronische media. Het depot bevat onder meer het Nederlands depot van e-publicaties, het Nederlandse webarchief en gedigitaliseerde master images. Het depot werd enkele jaren geleden opengesteld voor de bewaring op lange termijn van nu al meer dan 12 miljoen objecten van internationale uitgevers, vaak tijdschriften. "The content of the DOAJ collection contains many new specific aspects to overcome. We are sure that we can rise to the challenge, working together for the benefit of present and future generations", zegt Marcel Ras, manager van het e-depot. Databeheer van terabyte-grote depots over een lange periode is echter geen sinecure. De Nederlandse KB wijdde daaraan op 17 april 2009 een

studiedag onder de titel *Curating Research: e-Merging New Roles and Responsibilities in the European Landscape*⁵.

De **Zweedse Bibliotheekvereniging** werkt aan de implementatie van een nationale bibliotheekpolitiek en dienstverlening. Een van de actielijnen gaat over de verzekering van permanente toegang tot OA-publicaties. "The Swedish Library Association is very happy to support this project. This is a very specific manifestation of the Association's engagement in supporting long term access to publicly funded research publications", zegt Britta Lejon, voorzitter van de Swedish Library Association.

Voor meer info over het internationale DOAJ-project project:

- Lars Björnshauge (lars.bjornshauge@lub.lu.se) of Anna-Lena Johansson (anna-lena.johansson@lub.lu.se) (DOAJ)
- Marcel Ras (marcel.ras@kb.nl) of Els van Eijck van Heslinga, (els.vaneijck@kb.nl) (e-Depot/ KB long term archiving)
- Peter Axelsson (pax@biblioteksforeningen.org) (Swedish Library Association)

België en Vlaanderen

De Scandinavische landen en Nederland hebben door een vroege start, volgehouden en systematisch opgebouwde inspanningen en bovenal een goede samenwerking een voorsprong verworven die in Europa zijn gelijke niet kent. België en Vlaanderen hinken in vergelijking daarmee wat achterop. Dat betekent dan ook weer niet dat hier geen inspanningen worden gedaan op het gebied van Open Access, maar dan eerder op het lokale vlak dan in samenwerkingsverband. De e-depots van de K.U.Leuven en de UGent (°2004) horen volgens de Webometrics Ranking of World Universities bij de 300 meest zichtbare e-depots wereldwijd. De Webometrics Ranking of World Universities is een initiatief van het Cybermetrics Lab, een onderzoeksgroep van de Consejo Superior de Investigaciones Científicas in Spanje. De webindicators meten de globale zichtbaarheid en de impact van de wetenschappelijk repositories⁶.

Rang	Instelling	Archief
144	K.U.Leuven	Lirias repository
152	UGent	Academische Bibliografie en Institutioneel Archief
185	Universités de la Communauté Française de Belgique	BICTEL/e: thesissen

De Universiteit Hasselt heeft sinds het najaar van 2004 haar e-depot rond de academische bibliografie operationeel, met nu al meer dan 8000 items, waarvan 25% met een full text versie van de publicatie. De Universiteit Antwerpen heeft in 2009 een depot opgestart rond haar academische bibliografie, maar zal dat pas later op het jaar openstellen. Ook

de Vrije Universiteit Brussel werkt daaraan en heeft zicht op een snelle indienststelling.

De **Franstalige universiteiten** hebben drie e-depots uitgebouwd, één voor elke academie (de Franstalige universiteiten hebben zich gegroepeerd in drie academies rond de ULB, UCL en ULg). Daarnaast heeft Franstalig België BICTEL/e in het leven geroepen, het gemeenschappelijk repository voor thesissen van de universiteiten van de Franstalige Gemeenschap van België. Daarin zitten momenteel zo'n 1700 thesissen⁷ en er zijn plannen voor een harvester bovenop de lokale e-repositories.

Die **bovenlokale structuur** ontbreekt (alsnog) in Vlaanderen. Nederland doet ook hier beter met bijvoorbeeld Narcis, de nationale site, die toegang geeft tot meer dan 20.000 full-text proefschriften van alle Nederlandse universiteiten⁸. Een bescheiden aanzet tot Vlaamse samenwerking is te vinden in het project VABB-SHW rond de academische bibliografieën voor de humane en sociale wetenschappen dat door de Universiteit Antwerpen (UA) rond Antilope wordt opgezet. VABB-SHW staat voor Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen. Met dit project wil de Vlaamse overheid bij de verdeling van de middelen voor de bijzondere onderzoeksfonds (BOF) van de universiteiten meer rekening houden met het werk van onderzoekers uit de sociale en humane wetenschappen. Het VABB-SHW-project wordt geleid door ECOOM, het interuniversitaire ExpertiseCentrum O&O Monitoring van de UA⁹. De concrete doelstelling van het VABB-SHW is om bibliografische gegevens van SHW-publicaties uit Vlaanderen te verzamelen, te vergelijken met de ISI-databanken (SSCI, AHCI) en uiteindelijk te tellen. De telling zal gebaseerd zijn op referentielijsten van tijdschriften en lijsten van uitgeverij die door een gezaghebbend FWO-panel worden vastgelegd.

Het VOWB heeft onder de naam Aura een projectvoorstel klaar om de eisen en beperkingen van uitgeverij van wetenschappelijke tijdschriften omtrent de opname van teksten in repositories, in kaart te brengen. Dat project moet, eens goedgekeurd en geïmplementeerd in andermaal Antilope, een Belgische inbreng verzekeren in Sherpa/Romeo, de UK-databank met info over *Publisher copyright policies & self-archiving*¹⁰. Mogelijk zorgen andere en bredere initiatieven ook voor samenwerking in verband met repositories, zoals het *Action Plan Flanders i2010* van de Vlaamse regering¹¹ dat geïnspireerd is door het *i2010 Initiative* van de Europese Commissie¹². Dit plan wil het gebruik van ICT bevorderen om zo de innovatie te versnellen.

Ook buiten de universiteitsbibliotheken worden in snel tempo repositories opgebouwd: de Koninklijke Bibliotheek (KBR) met Belgica – een beperkte selectie uit haar rijke erfgoed –, de Erfgoedbibliotheek H. Conscience (Stadsbibliotheek Antwerpen) en enkele andere bibliotheken. Overigens was het een hogeschool die als eerste in Vlaanderen een databank opzette van eindwerken: in 1997 al startte de Katholieke

Hogeschool Kempen het DoKS repository op en breidde dit meteen uit tot andere hogescholen, nu acht in totaal met full text versies van meer dan 4000 eindwerken¹³. Maar niet enkel bibliotheken werken aan repositories. Zo plant BOM-Vlaanderen, een IBBT-project, de digitalisering en ontsluiting van het analoge audiovisueel archief¹⁴. De digitaliseringprojecten van de KBR kaderen in het globale digitaliseringsplan van de Federale Wetenschappelijke Instellingen en het Koninklijk Belgisch Filmarchief, waarvan ondertussen fase 2 wordt voorbereid¹⁵.

België en Vlaanderen doen internationaal mee in belangrijke EU-projecten als Driver¹⁶ (UGent) en Europeana¹⁷. Belgische partners van Europeana zijn: FARO, de K.U.Leuven (Vlaams vertegenwoordiger) en de Koninklijke Bibliotheek (Belgisch vertegenwoordiger). Vier Belgische instellingen hebben tot zover data aangeleverd voor Europeana: de Vlaamse Kunstcollectie, de Universiteitsbibliotheek van de UGent, de Koninklijke Bibliotheek en het Musée Royal van Mariemont. Prof. M. Collier, hoofdbibliothecaris van de K.U.Leuven, leidt de groep die onderzoek doet naar een businessstrategie op lange termijn voor Europeana¹⁸.

Beperkte lijst van e-repositories in Belgische bibliotheken:

<https://doclib.uhasselt.be/dspace/>
<https://lirias.kuleuven.be/>
<https://biblio.ugent.be/>
<http://stadsbibliotheek.antwerpen.be/MIDA/>
<http://belgica.kbr.be/>
<http://orbi.ulg.ac.be/>
<http://dial.academielouvain.be:8080/>
<http://bib27.ulb.ac.be/fr/bibliotheque-electronique/>
<http://www.doks.be/>

Dit artikel kwam tot stand naar aanleiding van een persmededeling van DOAJ op 1 april 2009.

Met dank aan M. Collier (K.U.Leuven), J. Corthouts (UA), M. Goovaerts (UHasselt), T. Noordermeer (UA), Ch-H. Nyns (UCL), S. Van Peteghem (UGent), K. Van Wonterghem (VOWB) en P. Vanouplines (VUB).

Julien Van Borm, Ere-hoofdbibliothecaris Universiteit Antwerpen
julien.vanborm@ua.ac.be

Noten

1. www.doaj.org
2. www.kb.nl/e-Depot
3. <http://www.doaj.org/doaj?func=loadTempl&templ=090401>
4. <http://www.biblioteksforeningen.org/>
5. (<http://www.kb.nl/hrd/congressen/curatingresearch2009/programme-en.html>)
6. J. Van Borm. *Ranking world repositories*. In: *Open*, 2009-4, p. 25. *Er is kritiek op de Webometrics Ranking of World Universities, o.a. omdat die enkel de repositories opneemt met een basis-url. Wie voor het repository een subdirectory gebruikt, valt dan automatisch*

- buiten de prijzen. Een voorbeeld met UHasselt: <https://doclib.uhasselt.be/dspace/>. Voor meer kritisch commentaar, zie o.a. de blog van Wouter Gerritsma: <http://www.wowter.nl/blog/>.
7. <http://edoc.bib.ucl.ac.be/>
 8. <http://www.narcis.info/>
 9. <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=jean-pierre.timmermans&n=13&pid=23766&more=1>
 10. <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>
 11. http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/4105/Flanders_in_action_a_socio-economic_stimulus_for_Flanders_2006_summary.pdf
 12. http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm
 13. <http://www.doks.be/>
 14. <https://projects.ibbt.be/bom-vl/>
 15. <http://digipat.stis.fgov.be/digipat.asp?id=10&pg=&lang=NL>
 16. <http://www.driver-repository.eu/>
 17. <http://www.europeana.eu/portal/>
 18. <http://www.conference.bom-vl.be/category/speakers/mel-collier/>

Gentse boekerijen – Boeken om naar te kijken

Gent, Museum voor Schone Kunsten, 29 mei 2009

Hoe boeken kunnen inspireren, toonde illustratrice Gerda Dendooven tijdens de rondleiding in de tentoonstelling *Gentse Boekerijen* in het Museum voor Schone Kunsten in Gent. Op 29 mei 2009 organiseerde de VVBAD voor haar leden een gratis geleid bezoek aan deze tentoonstelling en aan de expositie over het werk van schilder Emile Claus. Wie er op tijd bij was om zich in te schrijven, werd ondergedompeld in een warm bad van boek- en schilderpassie.

Vlaanderen telt talloze kunst- en erfgoedbibliotheken, maar deze rijke collecties zijn doorgaans niet erg bekend bij het brede publiek. Oorzaken zijn de specifieke functie van die bibliotheken en hun beperkte toegankelijkheid. Bovendien zijn ze vaak verbonden aan prestigieuze instellingen en is het geen sinecure om uit de schaduw daarvan te treden. Met het project *Boeken om naar te kijken* wil het Overleg Kunstbibliotheken Vlaanderen (OKBV) de Vlaamse kunst- en erfgoedbibliotheken bekender maken bij het brede publiek. In 2004 werden de Antwerpse kunst- en erfgoedbibliotheken nadrukkelijk op de kaart gezet, in 2006 gebeurde dat in Brugge. In 2009 was Gent aan de beurt. In het museum voor Schone Kunsten culmineerde tot 21 juni het parcours *Boeken om naar te kijken* in een tentoonstelling met stukken uit de deelnemende bibliotheken.

Verbrand of verboden

De curatoren van deze tentoonstelling, Gentse Boekerijen, waren de boekenmakers Gerda Dendooven en Gert Dooreman. Zij bezochten twintig 'Gentse boekerijen' en maakten hun keuze uit die collecties. Bedoeling was met

Gerda Dendooven.

de tentoongestelde werken bezoeker ertoe aan te zetten deze vaak uitzonderlijk mooie bibliotheken zelf te gaan bezoeken. De curatoren selecteerden de werken door in elke 'boekerij' op zoek te gaan naar 'bijzondere' publicaties in alle betekenissen van het woord. Gevaarlijke, grappige of beschadigde boeken, gezeefdrukte of handgeschilderde boeken, boeken met prenten of gravures, hele kleine boekjes of juist hele grote. Verbrande of verboden boeken, sommige met privéaantekeningen, maar allemaal visueel en grafisch sterk. De curatoren beperkten zich evenmin tot boeken alleen. Jaargangen van tijdschriften of losse tijdschriftnummers – indrukwekkend door hun vorm of inhoud – kwamen ook in aanmerking. Kortom, deze tentoonstelling bestond uit de meest vreemdsoortige publicaties die de curatoren in de 'boekerijen' aantrouwen.

Buikgevoel

Curator Gerda Dendooven (1962) is duidelijk behept met een fascinatie voor boeken en bibliotheken en straalde dat ook uit. Als een blij kind in een speelgoedwinkel troonde ze de bezoekers mee van de ene vitrine naar de volgende kast om haar en Gert Dooremans keuze toe te lichten. Hoewel ze eigenlijk van plan was alleen de belangrijkste dingen eruit te lichten, kon ze het niet laten in vogelvlucht bij heel wat meer voorwerpen stil te staan en een woordje uitleg te geven. Deze toelichting was geen overbodige luxe: de tentoonstelling was niet per deelnemende bibliotheek, maar wel thematisch opgebouwd, maar voor de bezoeker waren